

مقاله پژوهشی

معرفی و بررسی سبکی و محتوایی نسخه خطی ۸۹۸۲ مجلس شورای اسلامی با عنوان «سفینه نظم و نثر»

یداله عابدی نهر خلجی، مهرداد چترایی عزیزآبادی*، قربانعلی ابراهیمی

گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد نجفآباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجفآباد، ایران.

خرداد ۱۴۰۱، دوره ۱۵، شماره پیاپی ۷۳، صفحات ۱۳۹-۱۶۳

DOI: ۱۰.۲۲۰۳۴/bahareadab.۲۰۲۲.۱۵. ۶۱۶۴

نشریه علمی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی

(بهار ادب)

چکیده:

زمینه و هدف: امروزه جای هیچ تردیدی نیست که هرگونه جستجو و مطالعه، در محدوده نظم و نثر فارسی، بدون مراجعه به سفینه‌ها و جنگهای خطی، کاری ناتمام خواهد بود. سفینه‌ها از آن جهت که در برخی موارد نام و نشان شاعران گمنام و سروده‌های آنان را از دستبرد زمانه، در امان نگاه داشته‌اند، دارای کمال اهمیت می‌باشند. یکی از این نسخه‌های خطی، «سفینه نظم و نثر» می‌باشد که تاکنون تصحیح و چاپ نشده است. در نگارندگان این مقاله در وهله نخست به معرفی، توصیف و تحلیل ساختاری سفینه و در گام دوم به بیان ویژگیهای سبکی و ابیات نویافته آن پرداخته‌اند تا از این طریق جایگاه و اهمیت این سفینه شناسانده شود و با ارائه اشعار تازه‌یاب که تا به امروز در دیگر منابع نیامده است، منبعی جدید جهت تصحیح دیوان شعرا در پژوهشهای فارسی ارائه نمایند.

روش مطالعه: پژوهش پیش رو، مطالعه‌ای نظری است که به شیوه پژوهش توصیفی-تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای انجام شده است.

یافته‌ها: سفینه نظم و نثر به دست نویسنده گمنامی نوشته شده است و به شماره ۸۹۸۲ در کتابخانه مجلس شورای اسلامی نگهداری میشود. در این سفینه ۸۵۰۰ بیت شعر از شاعران قرن دهم و یازدهم هجری و حکایاتی چند از متون نثر فارسی جمع‌آوری شده است. این سفینه از نظر سبکی و محتوایی بسبب داشتن ابیات نویافته شایسته توجه است. درواقع وجود ابیات نویافته برخی شعرا، غنای این سفینه را تأیید میکند؛ همچنین ذکر اشعاری که در منابع دیگر نیامده است، به ارزش این اثر می‌افزاید. قدمت این نسخه به قرن دهم و نیمه اول قرن یازدهم میرسد. **نتیجه‌گیری:** امروزه یکی از منابع قابل توجه و مهم، برای هر مصححی، جنگها و سفینه‌های شعری است. ناسخان چنین مجموعه‌هایی با دردست داشتن نویسه‌های کهن، که بعضاً دست تاول روزگار آنها را به غارت برده است، به نام و اشعار شاعرانی اشاره میکنند، که امروزه برای پژوهشگران قلمرو شعر و ادب فارسی نویافته و بیگانه مینماید.

تاریخ دریافت: ۰۳ بهمن ۱۳۹۹

تاریخ داوری: ۰۵ اسفند ۱۳۹۹

تاریخ اصلاح: ۱۶ اسفند ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۰۵ اردیبهشت ۱۴۰۰

کلمات کلیدی:

نسخه خطی، جنگها، سفینه‌ها، اشعار نویافته، تصحیح.

* نویسنده مسئول:

M-chatraei@iaun.ac.ir

۴۲۲۹۲۹۲۹ (+۹۸ ۳۱)

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

Introducing and Studying the Style and Content of Manuscript ۸۹۸۲ of the Islamic Consultative Assembly Entitled Anthology of Poetry and Prose

Y. Abedi Nahr Khalaji, M. Chatraei Azizabadi*, Gh.A. Ebrahimi

Department of Persian Language and Literature, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: ۲۲ January ۲۰۲۱
Reviewed: ۲۳ February ۲۰۲۱
Revised: ۰۶ March ۲۰۲۱
Accepted: ۲۵ April ۲۰۲۱

KEYWORDS

Manuscripts, anthology,
Newly Written Poems, Correction.

*Corresponding Author

✉ M-chatraei@iaun.ac.ir

☎ (+۹۸ ۳۱) ۴۲۹۲۹۲۹

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: Today, there is no doubt that any search and study, in the field of Persian poetry and prose, without referring to anthology and linear wars, will be an unfinished business. anthologies are important because in some cases they have kept the names and logos of anonymous poets and their poems safe from the ravages of time. One of these manuscripts is The anthology of Order and Prose, which has not yet been corrected or published. In the first place, the authors of this article have introduced, described and analyzed the structure of the anthology, and in the second step, they have expressed its stylistic features and unwritten verses in order to recognize the position and importance of this anthology and by presenting newly discovered poems that Sources have not been provided to provide a new source for correcting the Divan of Poets in Persian research.

METHODOLOGY: The present study is a theoretical study that has been done by descriptive-analytical research method and library tools.

FINDINGS: The anthology of order and prose was written by an anonymous author and is kept in the library of the Islamic Consultative Assembly under number ۸۹۸۲. In this anthology, ۸۵۰۰ verses of poems from the poets of the tenth and eleventh centuries AH and some anecdotes from Persian prose texts have been collected. This anthology is noteworthy in terms of style and content due to its newly discovered verses. In fact, the existence of unwritten verses of some poets confirms the richness of this anthology; Also, mentioning poems that are not mentioned in other sources adds value to this work. This version dates back to the tenth century and the first half of the eleventh century.

CONCLUSION: Today, one of the most important and important sources for any proofreader is anthology of poetry. The narrators of such collections, with ancient manuscripts, some of which have been looted by the passing of time, refer to the names and poems of poets, which today are new and foreign to researchers in the field of Persian poetry and literature.

DOI: [۱۰,۲۲۰۳۴/bahareadab.۲۰۲۲,۱۵,۷۱۷۴](https://doi.org/10.22034/bahareadab.2022.15.7174)

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 ۸	 ۱	 ۶

مقدمه

نسخه‌های خطی بمثابة دریایی عظیم، آثاری بی‌نظیر از علم، تمدن و فرهنگ درخشان ایران را در خود جای داده است، که حاصل عمر و تلاش ادبا، دانشمندان، علما و هنرمندان این مرز بوم است و نمایانگر پیشگامی و درخشش دانشمندان کشورمان در اکثر رشته‌های علمی در دوره‌های تاریخی گذشته می‌باشد. تصحیح و معرفی میراث مکتوب پیشینیان، پشتوانه و سرمایه فرهنگی ملت ماست؛ احیای نسخه‌های خطی و ارائه آن به ادبیات معاصر گامی است تأثیرگذار در جهت شناخت، حفظ، احیاء و انتقال نفیست‌ترین و ارزشمندترین دست‌نوشته‌های خطی که در تاریک‌ترین بخشهای کتابخانه‌ها دست‌نخورده باقی مانده‌اند. دست‌نوشته‌ها و نسخ خطی میراث ماندگار اقوام و ملتها می‌باشند. این آثار آینه تمام‌نمای علمی، فرهنگی و هنری یک ملت هستند. به عبارتی دیگر، نسخه‌های خطی از عناصر مهم تبادل تجربیات و دانش بشری در طول قرون متمادی بحساب می‌آیند. به همین علت در مطالعات و پژوهشهای تاریخی، فرهنگی، هنری و ادبی جایگاه مهمی دارند. «این گنجینه‌ها نمایانگر تاریخ علم و ارزشهای هنری یک ملت در قرون مختلف است. آگاهان هر جامعه که به ضرورت و اهمیت اینگونه شناخت از تمدن خود پی برده‌اند، هرگونه امکاناتی برای احیای آثار گذشتگان و نقد و تصحیح متون خطی فراهم آورده‌اند. بر نسخه‌شناسان و مصححان زبان فارسی نیز لازم است تا در راه احیاء و تصحیح نسخ فارسی از هیچ کوششی دریغ نورزند و هیچ مجالی را از دست ندهند» (گمنامی بنام در تاریخ ادب فارسی یلمه‌ها: ص ۲۶۶). این مرقومه‌ها که همانند گنج‌هایی گرانبها در کتابخانه‌ها نگهداری میشوند، حاوی اطلاعات ارزشمندی در موضوعات مختلف همچون نجوم، طب، تاریخ و ادبیات به زبانهای فارسی و عربی هستند. «جنگها بهترین و ارزنده‌ترین نشانه طرز فکر مردم مملکت و هر دیار محسوب میشوند و نخستین گام برای شناخت و شناساندن یک ملت متمدن و دستیابی به آثار فرهنگی اوست» (آشنایی با نسخ خطی و آثار مکتوب، فدایی: ص ۲۵). جنگها یا سفینه‌های^۱ ادبی که مشتمل بر اشعار یا بخشهایی از کتب منثور می‌باشند، غالباً مطابق با علاقه ناسخ و جامع خود تنظیم شده و انعکاس دلبستگیهای شعری و فرهنگی مردمان آن زمانه هستند. این مجموعه‌ها از آن حیث که دربردارنده نام، اشعار و آثار شاعران خمول ذکر می‌باشند، دارای اهمیت ویژه‌ای هستند». در لابلای اوراق فرسوده و کهنه نسخه‌های خطی نکته‌هایی وجود دارد که گاه نادیده انگاشته میشود، این نکات گاهی بصورت یک واژه یا اصطلاح خاص در نسخه‌ها نمود می‌یابد که میتواند انعکاس‌دهنده زمینه‌های گوناگون مذهبی، فرهنگی، آموزشی، اجتماعی و مانند آن در یک دوره کوتاه یا بلند تاریخی باشد و جدا از محتویات اصلی نسخه‌ها، ظواهر و حواشی، مهرها و تصاویر و نگاره‌ها، تزیینات و تذهیبات و دهها مورد دیگر در نسخه‌های خطی یافت میشود که پژوهش و بررسی هرکدام از آنها میتواند کلیدی برای فهم بخشهای ناشناخته فرهنگ و تمدن گذشته باشد» (واکاوی اصطلاح تعلیق در نسخه‌شناسی براساس انجامة‌های نسخ خطی سفینه تبریز و چند نسخه دیگر، مجرد و یاحقی: ص ۷۶). امروزه بواسطه انتشار تحقیقات و بررسیهای سفینه‌پژوهان، دیگر جای هیچ تردیدی نیست که در تصحیح و تنقیح دیوان شاعران، بناچار باید به جنگها و سفینه‌ها دقت نظر داشت؛ چه بسا که با مذاقه در سفینه‌ای، بیتی نویافته از ابیات شاعری برجسته یا قطعه شعری از گوینده‌ای گمنام بدست آید، که موجب تکمیل دیوان شاعر و یا مقدمه شکلگیری بحثهای نو ادبی در قلمرو سبکهای شعر فارسی گردد. «جنگ پژوهی یکی از ضرورت‌های فرهنگی و تحقیقی ما بشمار

۱. برای کسب آگاهی بیشتر درباره اصطلاحات جنگ، سفینه، مجموعه، بیاض و... تفاوت آنها با یکدیگر رک: قزوینی، محمد. استعمال قدیم سفینه به معنی جنگ، مجله یادگار، ج ۴، ش ۴ (آذر ۱۳۲۶) ص ۷۰. نیز رک: افشار، ایرج. سفینه و بیاض و جنگ (مقاله‌های ایرج افشار) گردآوری میلاد عظیمی، انتشارات سخن، تهران ۱۳۹۰، صص هفت-نه.

می‌آید و تا این سفینه‌های ارجمند و دریای معلومات نهفته در آن مورد شناسایی و تحلیل علمی قرار نگیرد، هر کوششی بمنظور شناخت دقیق و جامع از فرهنگ، تاریخ و ادب ایران، کژی و کاستیهایی خواهد داشت» (سفینه و بیاض و جنگ مقاله‌های ایرج افشار، عظیمی: ص ۱۴). یکی از سفینه‌هایی که در گذر زمان گمنام باقی مانده، «سفینه نظم و نثر» است؛ که نویسنده آن نامعلوم است و بنظر میرسد این نسخه متعلق به قرن دهم و اوایل قرن یازدهم باشد و شامل مجموعه‌ای از متون نظم و نثر است. در این سفینه آثار منظوم و منثور بیش از ۴۰ تن از شعرا و ادیبان آورده شده و بصورت تک‌نسخه‌ای در کتابخانه مجلس شورای اسلامی به شماره ۸۹۸۲ موجود میباشد. سفینه نظم و نثر دربردارنده ابیات بسیاری از شعرای نام آشنا و همچنین شاعران ناآشنای ادب فارسی است. پژوهش در آن میتواند ما را به ابیات نویافته‌ای از ایشان برساند و در تصحیح دقیقتر برخی دیوانها راهگشا باشد. این سفینه تا به امروز تصحیح و معرفی نشده است و احیای آن برای سفینه‌پژوهان عرصه ادبیات و نیز علاقه‌مندان به شعر پارسی، لازم بنظر میرسد.

ضرورت و سابقه پژوهش

با توجه به اینکه سفینه نظم و نثر پیشتر تصحیح و معرفی نشده، مطالعه و پژوهشی هم درمورد آن انجام نگرفته است. اما بررسی و پژوهشهای مشابهی درمورد تصحیح نسخه‌ها، جنگها و سفینه‌ها انجام شده و تحقیقاتی در قالب پایان‌نامه، مقاله و کتاب بدست آمده است؛ از جمله: انوری (۱۳۶۷) در تصحیح انتقادی دیوان حافظ بیان میکند «یکی از نکات مهم در تصحیح انتقادی یک اثر رعایت دقت و امانت است؛ کاری که نخستین بار قزوینی و غنی در زمینه تصحیح انتقادی دیوان حافظ بکار بردند و فرق عمده این تصحیح با تصحیح خلخالی در این است که قزوینی با دقت و امانتی بینظیر و در حد وسواس نسخ خطی را به چاپی منتقل کرده اما خلخالی نسخه را به کاتبی داده و او همچنانکه شیوه نسخه‌برداران است در حین نقل از حافظه بهره برده است». عابدی (۱۳۸۷) در مقاله «ضرورت تصحیح انتقادی غزلهای خواجه کرمانی» اظهار میدارد «که کوششهای انجام‌گرفته در تصحیح دیوان غزلیات خواجه تنها در حکم کاری مقدماتی است و کاستیها و خطاهای بسیاری در آن راه یافته است که غالباً ناشی از شیوه تصحیح و نقص احتمالی نسخه‌هاست. گذشته از آنکه فراوانی خطاخوانیها و غلطهای چاپی هم از میزان صحت و اعتبار کار مصحح کاسته است». حاتمی (۱۳۹۲) در تصحیح جنگ شماره ۵۳۴ کتابخانه مجلس شورای اسلامی در مقطع کارشناسی ارشد آورده است که «این جنگ در کتابخانه مجلس شورای اسلامی به شماره (۵۳۴) وجود دارد که پس از بررسیهای دقیق آن جهت ساختار و محتوا بدین نتیجه میرسیم که این جنگ با توجه به خط و مرکب در قرن دهم هجری کتابت شده است. بنا بر شواهد به احتمال قوی، باید از روی جنگ بسیار کهنه‌ای (شاید از قرن ۸) باشد».

خسروی (۱۳۹۴) در مقاله «نقد و تصحیح سفینه شاعران قدیم (نسخه ۶۵۱)» آورده است: «سفینه شاعران قدیم نامی است که مصحح جنگ موجود در کتابخانه مجلس سنا بر این مجموعه شعر نهاده است. این جنگ که تاریخ کتابت آن محو شده است، از روی سفینه‌ای کهن محتملاً در قرن هفتم یا هشتم کتابت شده است و دربردارنده ابیات بسیاری از شماری از شاعران پارسی‌گوی تا پایان قرن هفتم است. یکی از دلایل امتیاز این سفینه اشتغال آن بر اشعار شاعرانی ناشناخته است که جز در این منبع در جای دیگر تاکنون اشعاری از آنها باقی نمانده است».

تفاوت پژوهش حاضر با پژوهشهایی که سابق بر این انجام شده، در این است که درمورد سفینه نظم و نثر سده دهم هجری که گنجینه‌ای ناشناخته می‌باشد، تا کنون هیچ تصحیحی انجام نشده و مقاله‌ای نیز از آن یافت نشد و با این پژوهش ابیات نویافته از شاعران کهن بدست خواهد آمد.

نسخه‌های خطی پشته‌مکتوب فرهنگی و علمی ما می‌باشد و پرداختن به آنها، درواقع ارج نهادن به هویت ملی ما است. استادان برجسته‌ای در این راه گام برداشته‌اند، چنانکه در قرن حاضر با پیشرفت علم، بسیاری از کتابهای مهم ادبی بر مبنای اصول علمی تصحیح و به جامعه ادبی، معرفی شده‌اند و با این کار نسخ را از محل نگهداری در موزه‌ها خارج نموده و به جمع دانش‌پژوهان ارائه کرده‌اند؛ چنانکه تصحیح و ارائه علمی و ادبی نسخ تصحیح‌شده دیوان بسیاری از شاعران مانند دیوان حافظ و شاعران شناخته‌شده دیگر را میتوان نام برد. بنابراین میتوان گفت تصحیح و پژوهش در نسخه‌های خطی کهن زبان فارسی ایران‌زمین، یکی از د مشغولیه‌های ادبی معاصر است و تضمین سلامت و اتقان میراث گرانبهای علم بدون آن میسر نیست، تمام تلاش مصحح و محقق راستین نسخه‌های خطی، ارائه متنی است که حتی‌الامکان عین نوشته صاحب اثر و یا حداقل نزدیکترین متن به دستنوشته نویسنده اثر را فراهم سازد. نسخه خطی سفینه نظم و نثر، مجموعه منتخب از شعر شاعران تا قرن دهم و نیمه اول قرن یازدهم است که تعدادی از این شاعران ناشناخته هستند یا حداقل دیوانی از آنها در دست نیست، لذا با پژوهش در این نسخه گرانبها، ضمن شناخت نسخه، به ابیات ناشناخته‌ای که تاکنون معرفی و تصحیح نشده است نیز دست می‌یابیم.

بحث و بررسی

معرفی نسخه

در میان نسخه‌های خطی موجود در کتابخانه مجلس شورای اسلامی، نسخه‌ای با عنوان «سفینه»، به شماره ۸۹۸۲، موجود است که بلحاظ متون نظم و نثری که در آن نوشته شده، در مواردی نویافته و بی‌سابقه است، و به این دلیل، ارزش و اهمیت بسیار دارد. نویسنده و گردآورنده این مجموعه، ناشناخته، خط آن نستعلیق و حجم آن ۲۵۰ برگ (یا ۵۰۰ صفحه) است. هر صفحه ۱۴ یا ۱۵ سطری است. اشعار بصورت سطور چلیپا در حاشیه نگاشته شده است. متن صفحات با خط نستعلیق، بصورت چلیپا و مورب، در متن و حاشیه نوشته شده است. اسامی شعرا، برخی آیات، نکات مهم، حروف، کلمات اختصاری و احادیث به رنگ سرخ یا سبز و زرنگار نگاشته شده است. نسخه رکابه‌نویسی دارد. برگها به عدد شماره‌گذاری شده‌اند ولی با توجه به نوع خط و مرکب استفاده‌شده بنظر میرسد این شماره‌گذاری متأخر بوده و مربوط به کاتب نباشد. در بخشهایی از نسخه عموماً افتادگی دیده میشود، در بعضی برگها -بویژه در اواسط نسخه- چند بیتی محو شده است. در برخی صفحات ریختگی جوهر و نمودی بوضوح قابل دیدن است و بعلاوه قدمت نسخه برخی از نوشته‌ها کمرنگ یا ناخوانا شده است و در مواردی نیز مخدوش است. از برگ ۲۳۳ تا پایان نسخه به خط جدیدتری نگاشته شده است و احتمالاً کاتب آن تغییر کرده است. تاریخ کتابت این نسخه نامعلوم است. در صفحه آغازین نسخه، تملک «اسدالله» نوشته شده است و در پایین آن نقشی از مهر مستطیل طغرابی «اسدالله» وجود دارد، که در بالایش نشان شیر و خورشید و در پایین آن عبارت «معین الرعایا ۱۳۰۷» حک شده است. در برگ ۱۰۹ نسخه، چندین بار نقش ناقصی از یک مهر بیضی وجود دارد که عبارت «بدل بنده مهر محمد تقی ۱۰۵۸» کوفته شده است. در برگ ۲۱۴ مهر مدور ناقصی به نقش «بنده آل محمد...» نقش بسته است.

کاتب، این سفینه را با جملاتی از مجالس شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی چنین آغاز میکند: «دیباچه سفینه، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سپاس بی‌غایت و ستایش بی‌نهایت، آفریدگار را جلّ جلاله و عمّ نواله، که از کمال موجودات و دریای وجود شخص انسانی سفینه‌ای پردقیقه پرداخت و هرچه در اصناف و اوصاف و صور عالم مختلف دنیوی و اخروی تعبیه داشت زبده و خلاصه همه درین سفینه خزینه ساخت، و درین دریا از خصوصیت «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» سیر ترقی خزاین سفینه را کرامت بفرمود و درود بیحدّ و ثنای بیعدد بر پیشوای انبیاء و مقتدای اصفیاء محمد مصطفی باد، که سفاین اشخاص انسانی را ملّاحی است و دریای بینهایت حضرت ربّانی را سیّاح، صلوات الله علیه وآله اجمعین.» (سفینه: برگ ۲/الف).

کاتب با جملاتی بی نقطه، در وصف بهار، سفینه را به انجام میرساند. از برگ اول تا برگ ۲۲۳ سفینه، در متن هر صفحه، از کتب منشور جملاتی آورده شده است و در حاشیه هر صفحه، اشعار شاعرانی از قرن دهم و یازدهم هجری گردآوری شده است. از برگ ۲۲۴ تا پایان سفینه از نثر خبری نیست و در متن و حاشیه ابیات شاعران نوشته شده است. این سفینه فاقد انجامه است. جلد این سفینه از نوع تیماج دورو بوده و در لبه نسخه نام «جنگ حکایات» نوشته شده است.

در برگ ۲۴۷/الف سمت راست بالای صفحه، ابیاتی چند از نگارنده ناشناس سفینه آورده شده است و بالای ابیات عبارت «لِرَاقِمِهِ» نقش بسته است.

دوش در میخانه ساقی برد از من هوش را	ساخت هشیار از می غفلت من بیهوش را
ز رویم اشک گلگون شست رنگ زعفرانی را	کسی از چشم خود هرگز ندید این مهربانی را
نه ناز است این که دارد در چمن نرگس به همچشمان	که دارد از خمار خواب صبح این سرگرانی را
جوش زد سودای عشقش از سر پرشور ما	بسا سرشار میباشد می هر جوش را

(سفینه: برگ ۲۴۷/الف)

در برگ ۲۴۷/ب، اشعار ذیل با امضایی ناخوانا نوشته شده است.

دوش اندیشه مرگ آمد و هشیار شدم	یاد آن خواب گران کردم و بیدار شدم
من و مرغ سحری دوش به گلزار شدیم	آنقدر ذکر تو کردیم که از کار شدیم
شب در اندیشه آن شعله عارض خفتیم	صبحدم سوخته بودیم که بیدار شدیم

(سفینه: برگ/الف ۲۴۷)

به بزم وصل تو شد جرعه‌ای حواله ما	که ساز رقص کند در ته پیاله ما
چنان ز نکبت وصلت شکفته غنچه دل	که شمع مهر فروزد ز داغ لاله ما

(سفینه: برگ/ب ۲۴۷)

برگ اول و آخر سفینه

ساختار نسخه و فهرست متون نظم و نثر سفینه

آنچنانکه پیشتر بیان شد، این سفینه مشتمل بر منتخبی از اشعار فارسی و متون نثر میباشد که بصورت موضوعی انتخاب شده‌اند. فهرست ابواب نظم و نثر این مجموعه به شرح زیر است.

متون نظم

متون منظوم و شاعران این مجموعه شعری به ترتیب چیدمان اشعارشان که در سفینه آمده است، عبارتند از:

۱. ترکیب‌بند شیخ علی نقی کمره‌ای کاشانی (برگ ۲/الف)
۲. اشعار میرزا رضی آرتیمانی (برگ ۴/الف)
۳. اشعار یوسف واله‌ی قمی (برگ ۱۱/ال)
۴. ترجیع‌بند ابوتراب بیگ (برگ ۱۳/الف)
۵. ترجیع‌بند وحشی بافقی (برگ ۱۶/ب)
۶. ترجیع‌بند شریف تبریزی (برگ ۲۰/الف)
۷. ترجیع‌بند مولانا عرفی (برگ ۲۳/الف)
۸. ترجیع‌بند مولانا خواجوی کرمانی (برگ ۲۷/ب)
۹. ابدال‌نامه محمد ظهوری ترشیزی (برگ ۳۰/ب)
۱۰. قصیده ملا شکیبی صفاهانی (برگ ۳۳/ب)
۱۱. قصیده میرزا فصیحی هراتی (برگ ۳۵/الف)
۱۲. قصیده حکیم شفایی اصفهانی (برگ ۳۸/الف)
۱۳. ترجیع‌بند میرزا نظام دستغیب شیرازی (برگ ۳۹/ب)
۱۴. ترجیع‌بند میرزا قلی میلی مشهدی (برگ ۴۲/ب)
۱۵. ترجیع‌بند زکی همدانی (برگ ۴۶/الف)
۱۶. ترجیع‌بند حکیم شفایی اصفهانی (برگ ۴۸/الف)
۱۷. حاتم‌نامه ابوتراب بیگ (برگ ۵۰/ب)
۱۸. قصاید مولانا امیدی تهرانی (برگ ۵۲/ب)
۱۹. اشعار ملا شانی تکلّو (برگ ۷۹/الف)
۲۰. اشعار ابوتراب بیگ (برگ ۸۹/الف)
۲۱. غیائای حلوائی شیرازی (برگ ۹۴/ب)
۲۲. اشعار طالب آملی (برگ ۹۶/الف)
۲۳. ترجیع‌بند طالب آملی (برگ ۹۹/الف)
۲۴. اشعار ملا طبعی قزوینی (برگ ۱۰۲/ب)
۲۵. قصاید مولانا عرفی شیرازی (برگ ۱۰۵/الف)
۲۶. قضا و قدر سلیم تهرانی (برگ ۱۰۶/الف)
۲۷. اشعار انیسی شاملو (برگ ۱۱۳/الف)
۲۸. سوز و گداز نوعی خبوشانی (برگ ۱۳۰/الف)

۲۹. قضا و قدر حکیم رکنای کاشانی (برگ ۱۴۰/ب)
۳۰. حاتم‌نامه الهی قمی (برگ ۱۴۲/الف)
۳۱. ساقینامه پرتوی شیرازی (برگ ۱۴۴/الف)
۳۲. ساقینامه ملا محمد صوفی مازندرانی (برگ ۱۴۷/ب)
۳۳. ساقینامه حکیم اقدسی (برگ ۱۵۴/الف)
۳۴. ساقینامه مرشد بروجردی (برگ ۱۵۸/الف)
۳۵. اشعار حکیم قطران (برگ ۱۶۱/الف)
۳۶. اشعار خاقانی (برگ ۱۶۳/ب)
۳۷. قصاید ملا شانی تکلّو (برگ ۱۹۵/ب)
۳۸. قصاید شاه طاهر دکنی (برگ ۲۱۴/ب)
۳۹. قصاید شیخ فیضی دکنی (برگ ۲۱۶/ب)
۴۰. قصاید ولی دشت بیاضی (برگ ۲۲۱/ب)
۴۱. قصاید قاضی نور صفاهانی (برگ ۲۲۶/الف)
۴۲. اشعار خواجه حسین ثنایی (برگ ۲۲۴/الف) (از برگ ۲۲۴/الف به بعد اشعار هم در متن و هم در حاشیه برگها نوشته شده است).
۴۳. اشعار حکیم شفایی اصفهانی (برگ ۲۲۹/الف)
۴۴. اشعار میر سیدعلی تهرانی (برگ ۲۳۶/الف)
۴۵. اشعار شاعر ناشناس (برگ ۲۳۷/ب)
۴۶. اشعار سلمان (برگ ۲۳۹/الف)
۴۷. اشعار حکیم شفایی اصفهانی (برگ ۲۴۱/ب)
۴۸. اشعار واعظالانام (برگ ۲۴۳/الف)
۴۹. اشعار کاتب و راقم سفینه (برگ ۲۴۷/الف)

متون نثر

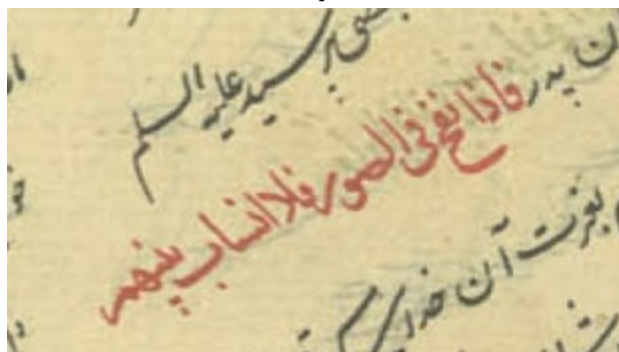
- متون منثور این مجموعه عبارتند از:
۱. مجالس، مصلح‌الدین سعدی (برگ ۲/الف)
 ۲. کیمیای سعادت، محمدبن محمد غزالی (برگ ۱۳/الف)
 ۳. منشآت خاقانی، خاقانی (برگ ۲۴/الف)
 ۴. انوار سهیلی، واعظ کاشفی (برگ ۵۶/ب)
 ۵. مقامات السیر ابوسعید ابوالخیر (برگ ۱۰۴/ب)
 ۶. نزهت الارواح، میرحسینی هروی (برگ ۱۰۶/الف)
 ۷. منشآت، شاه طاهر دکنی (برگ ۱۵۱/ب)
 ۸. در تعریف بهار، حسین‌بن محمد خوانساری (برگ ۱۷۰/ب)
 ۹. سواد کتابت نواب عالی به حضرت سلیم شاه، عبدالباقی نهاوندی (برگ ۱۷۵/الف)
 ۱۰. خطبه دیوان شیخ فیضی، ابوالفضل فیضی رقعہ در سفارش محمود حلاق (برگ ۱۷۶/ب)

۱۱. جواهرنامه، محمدبن منصور دشتکی (برگ ۱۷۹/ الف)
۱۲. دیباچه تحفه العراقین، خاقانی (برگ ۱۸۱/ ب)
۱۳. رقعہ میرزا صادقی که به نواب خانی نوشته، عبدالحمن ابن احمد جامی (برگ ۱۸۵/ الف)
۱۴. رقعہ میرزا محسن نواب به شفاعت قاپوچی (برگ ۱۹۱/ ب)
۱۵. دیباچه رباعیات میر مغیث محوی، عبدالباقی نهاوندی، رقعہ میرزا فصیحی به نواب مستطاب (برگ ۱۹۲/ ب)
۱۶. شرح احوال کوتاهی از خاقانی (برگ ۱۹۸/ الف)
۱۷. نامه میرداماد به ملاعبدالله شوشتری (برگ ۱۹۹/ الف)
۱۸. داستانها و حکایات (برگ ۲۰۰/ ب)
۱۹. مکارم اخلاق روضه الصفای سعیدبن محمدبن صغیر (برگ ۲۱۲/ ب)
۲۰. نگارستان غفاری در سبب فوت ابونصر فاریابی (برگ ۲۱۸/ ب)
۲۱. حکایت عبدالله بن مقفع (برگ ۲۲۰/ ب)
۲۲. دستورالعملهای دارویی (برگ ۲۴۸/ الف)

رسم الخط

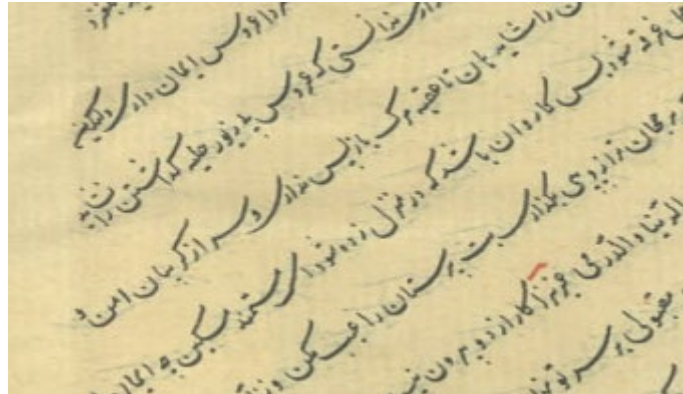
بطور کلی کاتب این اثر در نگارش عبارات و کلمات دقت شایانی ندارد و از شیوه واحدی پیروی نمیکند و چون از صفحه ۲۳۳ تا پایان سفینه بوسیله کاتب دیگری نگاشته شده است، رسم الخطها و سبک خوشنویسی نیز از صفحه ۲۳۳ تا پایان سفینه متفاوت است. هیچ گونه علائم نگارشی در سفینه نظم و نثر دیده نمیشود. افتادگی و حذف نقطه‌ها از ویژگیهای اکثر نسخ خطی است و بندرت نسخی پیدا میشود که در این خصوص کامل باشد. آیات قرآنی و عبارات عربی مشکول (خطی که اعراب و حرکات کلمات آن نگاشته باشد) نیستند و کاتب سفینه در نگارش آنها دقت چندانی ندارد.

«سفینه: برگ ۱۲/ ب»

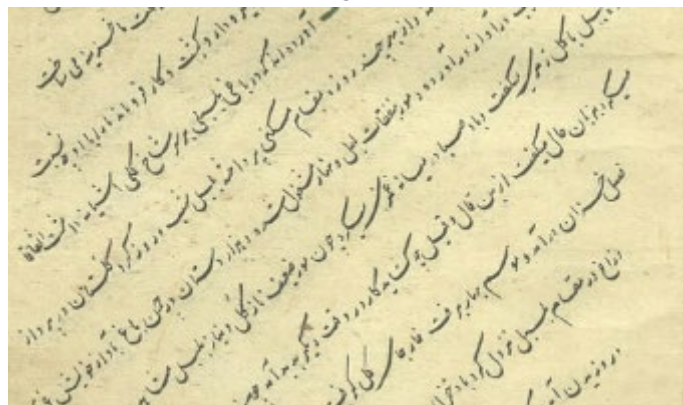
حرف «گ» همه جا بصورت کاف نوشته شده و کاف عجمی خوانده شده است: «مرک، کریبان، بگذاری» (سفینه: ۱۲/ ب)

«سفینه: برگ ۱۲/ب»

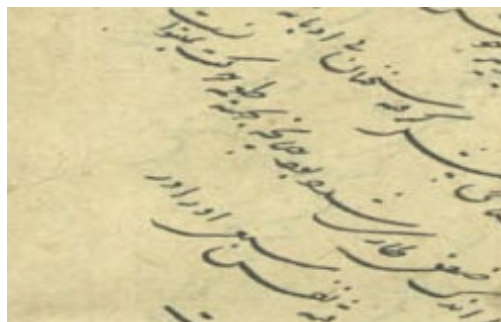
«می» استمراری به هر دو صورت جدا و پیوسته نوشته شده است: «میگفت، میکرد، میساخت» (سفینه: ۱۲/ب)

«سفینه: برگ ۶/ب»

کاتب به سرهم‌نویسی و جدانویسی کلمات مقید نبوده و حتی گاه دو کلمه جدا را پیوسته نوشته است. سرهم‌نویسی در سفینه بسیار دیده می‌شود. مثل: الهیست (الهی است)، برینمنوال (براین منوال)؛ «خویش‌شناسی نردبان بام معرفت الهیست» (سفینه: ۹/الف)؛ «برینمنوال جواب شنید که حکما درین چشمه که دیدی طلسمی ساخته‌اند» (سفینه: ۹۱/الف).

حرف «ت» در انتهای کلمات عربی در برخی موارد به صورت گرد کتابت شده است: «روزی باز را اندکی ضعف تاری شده بود بجهت طعمه حرکت نمیتوانست» (سفینه: ۶۴/الف).

«براین» به صورت «برین» و «دراین» بصورت «درین» نوشته شده است: «و دلیل برین که من درختی در بیابان رسته و خدمت آینده و رونده را کمر بسته» (سفینه: ۶۸/الف). «برینمنوال جواب شنید که حکما درین چشمه که دیدی طلسمی ساخته‌اند» (سفینه: ۹۱/الف)

کلمه «است» به هر دو صورت جدا و یا متصل به کلمه قبل با الف ابتدایی و بدون آن نوشته شده است: «سنگ پشت دید که آهو هراسانست.» (سفینه: ۸۴/ب). «درویش نام دارد و سلطان عالم است.» (سفینه: ۹۳/ب). حرف اضافه «به» در همه موارد به کلمات بعدی پیوسته است و «ا» آخر آن افتاده است: «شیر سنگین را بانواع تأمل و تفکر» (سفینه: ۹۱/الف). «طلایه لشکر اجل که اشارت بموی سفید است» (سفینه: ۹۱/ب). استعمال «بودندی»: «به طرب و نشاط مشغول بودندی و نغمه این ترانه از زبان چنگ و چغانه استماع نمودندی» (سفینه: ۹۲/ب).

واژه «دوم» در مواردی بصورت «دویم» و واژه «سوم» در مواردی بشکل «سیوم» نوشته شده است: «فصل دویم در معرفت سلوک» (سفینه: ۱۱۲/ب). «فصل سیم در مقامات سالک» (سفینه: ۱۱۵/ب). استفاده از «ت» در کلماتی مانند: صلوات برخلاف سیاق رسم الخط عربی. پیشوند فعل «ن» نفی غالباً جدا از فعل کتابت شده است: «تا نه پنداری که جامه صوفیان دوتا نیست.» (سفینه: ۱۲۴/ب).

یای نکره و اضافه و نیز شناسه «ای» جانشین فعل ربطی در کلمات مختوم به های غیرملفوظ بصورت همزه آمده است: «میساز بدین قدر کزو دور نه» (سفینه: ۱۲۶/ب) «شوریده در رقص بود» (سفینه: ۱۶۴/الف) «ای بیخبر از کار جهان هیچ نه بنیاد بباد است از آن همچو نه» (سفینه: ۱۲۹/ب).

«چه» جدا از کلمه پس از خود نوشته میشود ولی در سفینه به هر دو صورت نوشته شده است. چه گویم چون نمیدانم چگویم» (سفینه: ۱۳۰/الف).

پیشوند «بی» در کلماتی مانند «بی مال، بی حد، بی شمار» بصورت «بیمال و بیحد و بیشمار» نوشته شده است: «یگانه ایزد بیمال آن یکتای دودمان اقبال» (سفینه: ۱۶۳/الف).

به جای حرف «ت» «ط» آمده مثل غلطیدن، طپش، طشت: «شمع بر بالای طشت چون سلطان نشسته» (سفینه: ۶/الف).

حرف «را» در بیشتر مواضع به کلمه پیش از خود متصل شده است: «دوزخ بدبختانرا و بهشت نیکبختانرا» (سفینه: ۱۱/الف).

کلمات مختوم به الف ممدود در حالت اضافه گاهی با همزه گاهی بدون همزه گاهی با «ی» و گاهی بدون «ی» نوشته شده است: «از رحمت‌هائ حق سبحانه آنست که» (سفینه: ۱۳/ب) «بدانکه کیمیا‌زر در گنجینه هر پیرزنی نیاید» (سفینه: ۱۳/الف).

حذف همزه یا نقطه در کلماتی مانند نیکویی و بوریایی که بصورت نیکوئی و بورئیایی نیز ضبط شده، در بسیاری از موارد نقطه یا همزه آن حذف شده است: «اورادید بر بوریایی خفته» (سفینه: ۱۲/الف).

شاعران شناخته‌شده و ناشناس که اثری از آنها در سفینه آورده شده است

اکثر شاعران سفینه نظم و نثر در سده دهم هجری میزیسته‌اند و این سده از لحاظ تاریخی دوره حکومت صفویان در ایران، شیپانیان در ترکستان، عثمانی بر غرب جهان اسلام و گورکانیان بر هندوستان بوده است. در جدول زیر نام و قالب شعری شاعران شناخته‌شده و ناشناس آورده شده است.

نام شاعر	شماره برگ	قالب شعری	سبب ک غالب	سده	دوره
ترکیب‌بند علی نقی کمره‌ای	برگ ۲/ الف	ترکیب بند	غزل	سده دهم و آغاز سده یازدهم	اول صفوی
اشعار میرزا رضی آرتیمانی	برگ ۴/ الف	اشعار	غزل	سده یازدهم	شاه عباس صفوی
اشعار یوسف واله‌ی قمی	برگ ۱۱/ ال	اشعار	غزل	سده دهم و آغاز سده یازدهم	شاه طهماسب صفوی
ترجیع‌بند ابوتراب بیک فرقتی	برگ ۱۳/ الف	ترجیع‌بند	قصید ه	سده دهم	شاه عباس صفوی
ترجیع‌بند وحشی بافقی	برگ ۱۶/ ب	ترجیع‌بند	غزل	سده دهم	شاه طهماسب صفوی
ترجیع‌بند شریف تبریزی	برگ ۲۰/ الف	ترجیع‌بند	غزل	سده دهم	صفوی
ترجیع‌بند مولانا عرفی	برگ ۲۳/ الف	ترجیع‌بند	غزل	سده دهم	اکبرشاه گورگانی
ترجیع‌بند خواجوی کرمانی	برگ ۲۷/ ب	ترجیع‌بند	غزل	نیمه اول قرن هشتم	ایلخانان
ابدالنامه ظهوری ترشیزی	برگ ۳۰/ ب	ابدالنامه	مثنوی	سده دهم و آغاز سده یازدهم	عادل شاهیان هند
قصیده ملا شکیبی صفاهانی	برگ ۳۳/ ب	قصیده	قصید ه	سده دهم	مغولان
قصیده میرزا فصیحی هراتی	برگ ۳۵/ الف	قصیده	قصید ه	سده یازدهم	صفوی

قصیده حکیم شقایب اصفهانی	برگ ۳۸/ الف	قصیده	قصید ه	سده دهم و یازدهم	صفوی
ترجیع‌بند میرزا نظام دستغیب	برگ ۳۹/ ب	ترجیع‌بند	غزل	سده یازدهم	صفوی
ترجیع‌بند میرزا قلی میلی	برگ ۴۲/ ب	ترجیع‌بند	غزل	سده دهم	صفوی
ترجیع‌بند زکی همدانی	برگ ۴۶/ الف	ترجیع‌بند	غزل	سده دهم	صفوی
ترجیع‌بند حکیم شقایب	برگ ۴۸/ الف	ترجیع‌بند	غزل	سده دهم و یازدهم	صفوی
حاتمنامه ابوتراب بیک فرقتی	برگ ۵۰/ ب	حاتمنامه	قصید ه	سده دهم	صفوی
قصاید مولانا امیدی تهرانی	برگ ۵۲/ ب	قصاید	قصید ه	سده دهم	صفوی
اشعار ملا شانی تکلّو	برگ ۷۹/ الف	اشعار ملا	مثنو ی	سده دهم و یازدهم	صفوی
اشعار ابوتراب بیک فرقتی	برگ ۸۹/ الف	اشعار	قصید ه	سده یازدهم	صفوی
غیثای حلوانی شیرازی	برگ ۹۴/ ب	اشعار	غزل	سده یازدهم	صفوی
اشعار طالب آملی	برگ ۹۶/ الف	اشعار	غزل	سده یازدهم	صفوی
ترجیع‌بند طالب آملی	برگ ۹۹/ الف	ترجیع‌بند	غزل	سده یازدهم	صفوی
اشعار ملا طبعی قزوینی	برگ ۱۰۲/ ب	اشعار	قصید ه	سده یازدهم	صفوی
قصاید مولانا عرفی شیرازی	برگ ۱۰۵/ الف	قصاید	قصید ه	سده دهم	گورکانی
قضا و قدر سلیم تهرانی	برگ ۱۰۶/ الف	قضا و قدر	مثنو ی	سده یازدهم	صفوی گورکانی
اشعار انیسی شاملو	برگ ۱۱۳/ الف	اشعار	مثنو ی	سده دهم و آغاز سده یازدهم	ابراهیم صفوی
سوز و گداز نوعی خوشانی	برگ ۱۳۰/ الف	سوز و گداز	مثنو ی	سده دهم و آغاز سده یازدهم	صفوی
قضا و قدر حکیم رکنای کاشانی	برگ ۱۴۰/ ب	قضا و قدر	مثنو ی	سده دهم و آغاز سده یازدهم	صفوی
حاتمنامه واله‌ی قمی	برگ ۱۴۲/ الف	حاتمنامه	غزل	سده دهم و آغاز سده یازدهم	صفوی

شاه اسماعیل صفوی	سدهٔ دهم	مثنوی	ساقینامه	برگ ۱۴۴/ الف	ساقینامهٔ پرتوی شیرازی
صفوی	سدهٔ دهم	مثنوی	ساقینامه	برگ ۱۴۷/ ب	ساقینامهٔ صوفی مازندرانی
صفوی	سدهٔ دهم	مثنوی	ساقینامه	برگ ۱۵۴/ الف	ساقینامهٔ حکیم اقدسی
صفوی	سدهٔ یازدهم	مثنوی	ساقینامه	۱۵۸ برگ/ الف	ساقینامهٔ مرشد بروجردی
شدادیان	سدهٔ پنجم	قصید	اشعار	۱۶۱ برگ/ الف	اشعار حکیم قطران
شروانشاهان	سدهٔ ششم	قصید	اشعار	برگ ۱۶۳/ ب	اشعار خاقانی
شاه عباس اول صفوی	سدهٔ دهم	قصید	قصاید	برگ ۱۹۵/ ب	قصاید ملا شانی تکلّو
شاه اسماعیل صفوی	سدهٔ دهم	قصید	قصاید	برگ ۲۱۴/ ب	قصاید شاه طاهر دکنی
گورکانی هند	سدهٔ دهم	قصید	قصاید	برگ ۲۱۶/ ب	قصاید شیخ فیضی دکنی
شاه طهماسب صفوی	سدهٔ دهم	قصید	قصاید	برگ ۲۲۱/ ب	قصاید ولی دشت بیاضی
صفوی	سدهٔ دهم	قصید	قصاید	برگ ۲۲۶/ الف	قصاید قاضی نور صفاهانی
شاه اسماعیل صفوی	سدهٔ دهم	قصید	اشعار	برگ ۲۲۴/ الف	اشعار خواجه حسین ثنایی
شاه طهماسب صفوی	سدهٔ دهم و یازدهم	غزل	اشعار	برگ ۲۲۹/ الف	اشعار حکیم شفایی
صفوی	سدهٔ یازدهم	قصید	اشعار	برگ ۲۳۶/ الف	اشعار سیدعلی صیدی تهرانی
احتمالاً صفوی	سدهٔ یازدهم	قصید	اشعار	برگ ۲۳۷/ ب	اشعار شاعر ناشناس
احتمالاً صفوی	سدهٔ یازدهم	قصید	اشعار	برگ ۲۳۹/ الف	اشعار سلمان
صفوی	سدهٔ دهم و یازدهم	قصید	اشعار	برگ ۲۴۱/ ب	اشعار حکیم شفایی

اشعار واعظالانام	برگ ۲۴۳/الف	اشعار	غزل	سده دهم و آغاز سده یازدهم	شاه عباس صفوی
اشعار کاتب و راقم سفینه	برگ ۲۴۷/الف	اشعار	غزل	سده یازدهم	شاه عباس صفوی

برخی ابیات نویافته «سفینه نظم و نثر»

اشعار نویافته میلی مشهدی

در سفینه نظم و نثر کاتب اشعار شاعران را با عناوین قرمز رنگ یا سبزرنگ جدا نموده است و در برخی موارد خط قرمزی بالا یا پایین عناوین کشیده است. درمورد نام ترجیع بند میلی، کاتب در برگ شماره ۴۲ عنوان ترجیع بند را، با خط قرمزی که بالای آن کشیده، برجسته نموده است. ترجیع بند میلی، با بیت برگردان زیر است:

پیش آیم و دامن تو گیرم در پای تو افتم و بمیرم
(سفینه: ۴۲/ب)

ترجیع بند نویافته، در دیوان چاپ شده میلی مشهدی به تصحیح محمد قهرمان، وجود ندارد. این ترجیع دارای ۱۱ بند است و مجموع ابیات آن با احتساب بیت ترجیع، در تمام بندها ۱۱۰ بیت است. وزن آن، مفعول مفاعیلن فعولن و در بحر هزج مسدس مقبوض محذوف است. این ترجیع بند از پختگی و شیوایی برخوردار است و از وصف یار حکایت دارد. موضوع این ترجیع بند حول محور «دلدادگی و عشق بیحد به دلدار» است.

«ترجیع بند نویافته از میلی مشهدی»

ای شهره ز ماه تا به ماهی	خواهان تو بیش از آنکه خواهی
خورشید جمال باکمالت	آیینۀ قدرت الهی
در سایه زلف شمع رویت	چون آب حیات در سیاهی
با خاک نشینی در تو	آسوده ام از سریر شاهی
بر سینه گرم زخم تیغت	چون بر سر تابه ایست ماهی
هرچند که میکند جوانی	گشتی چو چراغ صبحگاهی
گر فی المثل از تو روز محشر	خواهند گشاد بیگناهی
بالله که به بیگناهی تو	روح شهیدا دهد گواهی
نسبت به دلم اگرچه کردی	جانفرسایی و سینه کاهی
دارم سر آنکه بار دیگر	در حشر، رسم به دادخواهی
پیش آیم و دامن تو گیرم	در پای تو افتم و بمیرم

(سفینه: ۴۲/ب)

اشعار نویافته طالب آملی

در سفینه نظم و نثر قرن دهم هجری تعداد ۲۰ غزل از غزلهای طالب آملی درج شده است. این غزلها در حاشیه سفینه از برگ ۹۶ تا برگ ۹۸ نوشته شده است. عبارت طالب آملی در ابتدای غزل اول بسیار کم رنگ درج شده است. در انتهای این غزلها کاتب سفینه با جوهر سرخ رنگ نام ترکیب بند طالب را بین حاشیه برگ ۹۹ نوشته و در ادامه تا برگ ۱۰۲ این ترجیع بند را در ۱۱۰ بیت نگاشته شده است. این ترجیع بند نویافته بوده و در دیوان طالب

آملی که توسط محمد طاهری شهاب به تصحیح و چاپ رسیده است وجود ندارد. در برگ ۱۰۱ و ۱۰۲ و ۱۰۳ سفینه، بعلت جوهرریختگی و ترمیم نسخه، ۷ بیت از ابیات ناخوانا و محوشده است. البته با توجه به ساختار شعری ترکیب‌بند و ترجیع‌بند و تفاوت آنها، این ابیات توسط کاتب، به اشتباه ترکیب‌بند معرفی شده‌اند؛ درحالی‌که این ابیات در اصل ترجیع‌بند می‌باشند؛ چون ترجیع‌بند غزل‌های هم‌وزن، با قافیه‌های متفاوت است که بیت یکسان مُصرَعی آنها را به هم پیوند می‌دهد. صفا درمورد دیوان طالب مینویسد «دیوان او را تذکره‌نویسان از نه هزار تا پانزده هزار نوشته‌اند ولی نسخه چاپی آن به همت دوست فقیدم طاهری شهاب بطبع رسیده، شامل ۲۲۹۶۸ بیت از قصیده و ترکیب و ترجیع و مثنوی و غزل و قطعه و رباعی و مفرداتست. قصیده‌ها و ترکیبها و ترجیع‌هایش در ستایش حاکمان مازندران و میرغازی ترخان و دیانت‌خان و عبدالله‌خان فیروز جنگ و اعتمادالدوله و جهانگیر پادشاه سروده شده و مقداری از آنها نیز در ستایش امامانست» (تاریخ ادبیات در ایران، صفا: ص ۱۰۶۲).

ترجیع‌بند طالب آملی، با بیت برگردان زیر است:

ای گشته چو نورم از نظر دور رفتی و بماند دیده بی‌نور
(سفینه: ۹۹/الف)

این ترجیع، ۱۵ بند دارد و مجموع ابیات آن با احتساب بیت ترجیع در تمام بندها ۱۰۳ بیت است. وزن آن مفعول مفاعیلن فعولن و در بحر هزج مسدس اخرب مقبوض محذوف است. این ترجیع‌بند از پختگی و احساسات عمیق برخوردار است و از فراق و دوری یار حکایت دارد. تعداد ابیات این ترجیع در هر بند به شرح زیر می‌باشد. موضوع این ترجیع‌بند حول محور «فراق یار و طلب دیدار و بی‌مهری دلدار غدار» است.

ای ساقی بزم بیوفایی	روشن‌کن شمع بینوایی
خاموش‌کن چراغ امید	بیگانه طور آشنایی
دارند ز نور طلعت تو	شمع مه و مهر روشنایی
در شأن تو آیت‌ست نازل	سنگین‌دلی و ستیزه‌رایی
دادی ز متاع سست‌عهدی	بازار فراق را روایی
گیرم که تو آن خدایی اما	آغاز محبت و جدایی
بازا که کنم به خاک پایت	از روی به ناز چهره‌سای
ای گشته چو نورم از نظر دور	رفتی و بماند دیده بی‌نور

(سفینه: ۹۹/الف)

قالب آثار

سفینه نظم و نثر شامل قالبهای شعری از جمله قصیده، غزل، مثنوی، ترجیعات و ترکیبات است که بیشترین قالب موجود در این سفینه قصیده است. قصیده از نیمه سده سوم هجری قمری در ادبیات فارسی به تقلید از شعر عربی پدید آمد. اینگونه شعر، از آغاز شعر فارسی (سده سوم) تا روزگار ما مورد توجه شاعران بوده اما روزگار رواج و اوج قابل ملاحظه آن، سده‌های سوم تا ششم هجری قمری است. جامع و کاتب در این سفینه قصایدی از شاعران قصیده‌سرا آورده است، که از برجسته‌ترین آنها میتوان خاقانی را نام برد.

بررسی سبکی سفینه نظم و نثر

سطح زبانی (آوایی، لغوی)

این سفینه از کلمات، ترکیبات، اصطلاحات و عبارات عربی بهره کافی برده است و آیات، احادیث و اشعار عربی و فارسی زیادی در آن است. از نظر نگارشی متن یکدست نیست. که در بررسیهای زیر به مواردی اشاره شده است. **سطح آوایی:** «سفینه نظم و نثر» دارای متون مختلفی میباشد که برگرفته از کتابهای ادبی عرفانی و دیوان برخی شعرا است. لذا در بررسیهای زبانی با نگرش به متون منشور و منظوم، به دقت نظر در این سفینه، پرداخته شده است. در بررسیها درمییابیم که جامع و کاتب سفینه به بعضی از آرایه‌های ادبی مثل تلمیح و ایهام در بدیع معنوی و جناس و تشبیه در حوزه بدیع لفظی توجه داشته است.

آرایه‌های ادبی (بدیع معنوی)

تلمیح

الف: تلمیح به قهرمانان داستانهای حکمی و غنایی

که نه مجنون درین وادی دویدست/ نه این کوه بلا فرهاد دیده است (سفینه: ۱۱۹/الف)
بشکند جام به هنگامه مستی جمشید/ طی کند نام ز دیباچه احسان حاتم (سفینه: ۷۳/الف)

ب: تلمیحات اساطیری

تلمیح اشخاص

فقر کان افکنده خلقت من برداشتم/ زال کان رد کرده سامست من میپرورم (سفینه: ۱۷۲/الف)

تلمیح ابزاری

صفای خاطر و رای سکندری باید/ که بر حقیقت جام جهان‌نما بدود (سفینه: ۲۰۱/الف)

تلمیح موجودات ویژه

دانی چه کن ز ناخوش و خوش کم کن آرزو/ سیمرغ‌وش ز ناکس و کس گم کن آشیان (سفینه: ۱۸۴/الف)

تلمیح دینی

جام است چو اشک خوش داوود و همه بزم/ مرغان سلیمان و پیروی سبائی (سفینه: ۱۸۹/ب)

ایهام تناسب

ز روی خوب جز نیکی نزید/ ز مهر و ماه تاریکی نزید (سفینه: ۱۲۴/ب)

در بیت، ماه استعاره از معشوق است اما اگر ماه را از اجرام فلکی در نظر بگیریم با مهر که خورشید است مراعات‌النظیر میسازد.

به دور ماه رویش هاله مشک/ دمیده عنبر تر ز آتش خشک (سفینه برگ ۱۴۰/ب)

در بیت، ماه استعاره از روی دلبر است اما ماه اگر با هاله و دمیدن در نظر گرفته شود، مراعات‌النظیر میسازد و ایهام است.

اغراق

اشک خونین همه در طالع چشم تر تست/ اختر طالع ما آبله پرخونست (سفینه: ۹۵/الف)

تضمین

جز عشق و محبت گنهم چیست، چه کردم/ ای تیر غمت را دل عشاق نشانه (سفینه: ۲۰/الف)

«ای تیر غمت را دل عشاق نشانه» از اشعار شیخ بهایی است که وحشی بافقی در اشعار خود از آن استفاده کرده است.

حسن تعلیل

نه فکر زندگی او را نه مرگی / چو سرو آزاده بی شاخ و برگ (سفینه: ۱۰۶/الف)

آرایه‌های ادبی (بدیع لفظی)

تتابع اضافات: در خفایای زوایای مهوشان فواید (سفینه: ۵/الف)؛ خاقان اعظم عالم عادل (سفینه: ۴۵/الف). هم‌حروفی و هم‌آوایی: و اطباع کرام و اکابر و افاضل و فواضل بیارایند و از لطایف انشاء و انشاد شراب صبحی و صبح بهاری از طراوت الفاظ و معانی چون یاقوت رمائی و جواهر عمائی، هم مشمام ارواح از روایح آن معطر، هم مسامع قلوب ترقب نفحات آن معنیر (سفینه: ۵/الف).

جناس: خلعت صفوت (سفینه: ۵/ب)؛ ناز گل و نیاز بلبل (سفینه: ۶/ب)؛ سواتر سراپر (سفینه: ۵/ب). مترادفات: رفیق شفیق و جلیس انیس (سفینه: ۴/ب)؛ جامع علوم علما و مجموعه حکمت حکما (سفینه: ۴/ب). سجع: تکالیف فلک غدار و تصاریف روش اقدار از آن دودمان جهاندار و خاندان شهریار (سفینه: ۴۷/ب). ترکیبی از جناس و سجع: نوحه زال دستان بر شبستان رستم سیستان (سفینه: ۴۷/ب). تنسیق الصفات: زندگانی پیشگاه معالی و بارگاه عالی خدایگان معظم خاقان اعظم عالم عادل قاهر مقتدر مهتدی کشورگشای خاورخدای (سفینه: ۴۵/الف).

واج‌آرایی: یا لبلاب بر لب آب با سرخیل کواکب گیتی تاب (سفینه: ۴۴/ب).

واج‌آرایی و جناس: بلقیس سباء سناء سماویست و تو سلیمان سحرگاهی (سفینه: ۴۴/ب). تعقید لفظی: تکالیف فلک غدار و تصاریف روش اقدار (سفینه: ۴۷/ب)؛ که بحر جواهر بنان و ابر صواعق سنان است (سفینه: ۴۷/ب).

سطح لغوی

استفاده از لغات و ترکیبات فراوان عربی: در سفینه نظم و نثر لغات عربی زیادی بکار رفته است که در متون نثر و ابیات سفینه به تناسب موضوع و بیشتر در بیان مفاهیم دینی و عرفانی، ستایش خداوند بزرگ، ذکر نبی مکرم اسلام و حضرت علی علیه‌السلام و سایر ائمه و نیز تلمیح به داستانهای قرآنی و آداب مسلمانی است.

و درین دریا از خصوصیت «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» سیر ترقی خزاین سفینه را کرامت بفرمود (سفینه برگ ۲/الف). نقل است که بنده حبشی پیش پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم رفت و گفت: یا رسول الله «إِنِّي آتَيْتُ فَاحِشَةً فَهَلْ لِي تَوْبَةٍ» فرموده باشد «وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِي» حبشی توبه کرد و بیرون رفت (سفینه برگ ۱۵/الف).

جملات دعایی: دشمنان دولت قاهر و خدّ لهم الله منصور و مغلوب ساخته و از خان و مان آواره گردانیده خلدالله مُلْكُهُ و سُلْطَانُهُ (سفینه: ۱۸۱/ب).

جنید الزمان و ابویزید دوران آدم الله نَعْمَهُ (سفینه: ۲۵/الف).

تکرار اصطلاحات و عبارات: مکر مکارم اخلاق مضیه مجلس عالی عذرخواهی خدمتکار کرد و حقیقت که در مجلس عالی بر خدمتکار تجنّبی کرد (سفینه: ۲۶/الف).

عبارات عربی: دانای خیر و عالم بمافی ضمیر آگاهست که بالغدو و الاصال از مهیمن متعال خال عن الشبهه و المثال تبدیل شداید لیالی فراق به میامن ایام تلاق مسئلت مینماید (سفینه: ۱۸۶/ب)؛ نسیان نفرماید عمرکم تطول و ظلکم ظلیل و ضدکم ذلیل (سفینه: ۱۸۶/ب).

ترکیبات وصفی عربی: به مراتب عالیہ کار هر قاصرالمدرکی و پیشه هر قليل البضاعتي نیست (سفینه: ۱۹۹/ب). کاربرد کلمات و اصطلاحات ترکی: چنان کنید که ملاقات ایلچی در حوالی بند امیر واقع شود (سفینه: ۲۱۷/ب). کاربرد فراوان جمع مکسر عربی: تا خود را از مکاید ایشان رهانیدم (سفینه: ۲۲۲/ب).

بسامد اصطلاحات کلامی و عرفانی در این اثر بسیار است. کلماتی نظر، بقاء، غیرت، حیرت، ذکر، شکر، طلب، وادی فنا، شهود، حجاب، مناجات، استغنا، سلامت، عبادت و... تشعشع اشراقات لمعات فیض ایات انوار محبت خاندان نبوت (سفینه: ۱۶۰/الف)؛ و در زاویه فقر دنیا ننگجد. (سفینه: ۱۷۸/الف)؛ و تا مرد غواص وار به دریای طلب فرونرود و به سرحد حقایق آن نرسد (سفینه: ۲۲۱/ب).

استفاده از «بر» بجای «به»: عشق بر موسی علیه السلام بر تاختن آورد بر طور آمده بر قدم صدق بایستد (سفینه: ۹/ب).

کاربرد ترکیبات و واژگان در معنای کهن:

که شمع نزدیک ما چندان عزیز بود (سفینه: ۶/الف): «نزدیک» به معنای «نزد».

که با ما ازدر مواخات قدم در نهاده است (سفینه: ۴۲/ب): «ازدر» به معنای به معنای بخاطر و بدلیل.

و چون از حریم حضرت شما جهاننداری که بیت المعمور بهرامیان است (سفینه: ۴۶/الف): «حضرت» بجای حضور و خدمت.

سطح ادبی

سبک ادبی این سفینه منحصر به کاتب آن نیست، بلکه وابسته به کتابها، دیوانها و منابعی است که متون نظم و نثر از آنها نقل شده است. گاهی زبان بسیار ساده و روان است؛ گاه با کلمات دشوار و پیچیده، گاهی با جملاتی مشحون از آرایه‌های لفظی و معنوی آهنگین، مزین گشته است و گاه با کلماتی ساده سخن آراسته شده است. با عنایت به اینکه غالب شاعران این سفینه به دوره صفوی تعلق دارند، تعداد زیادی از شاعران بعثت عدم توجه شاهان صفوی به شعر و شاعری و اشعار مدحی و گرفتاریهای مالی از دربار صفوی رویگردان شدند و راهی دیار هند گردیدند. «در آغاز عهد صفوی با حمله ظهردین بابر به هند و تشکیل سلسله گورکانی هندی بابی نو در رواج زبان و ادب پارسی گشوده شد و بدین ترتیب در دربار هند، زبان فارسی بصورت زبان سیاست و ادب و شعر درآمد و دیری نپایید که نویسندگان و شاعران بسیاری در آن دیار به کتابت انواع گوناگون نظم و نثر پرداختند. هرچند دوران صفوی دوره مساعدی برای زبان و ادب فارسی در ایران نبود، ولی بر اثر توجه دولت عثمانی و فرمانروایان هند و... زبان فارسی سده دهم تا سده دوازدهم یکی از بهترین دوره‌های رواج ادب پارسی در آسیا است و همین امر سبب فراوانی نوشته‌ها و سروده‌های نویسندگان و شاعران شد و مایه آن گشت تا عهد صفوی یکی از بارزترین دوره‌های تاریخ برای ادب فارسی شود؛ اما این امر دلیل نمیشود که زبان فارسی در این عهد به همان استواری دوره‌های پیشین باشد، بلکه دگرگونیهایی که از سده نهم و آغاز سده دهم در آن رخ داده بود، در این عهد با نیروی بیشتری ادامه داشت» (بررسی ویژگیهای زبانی عهد صفوی، حسن‌زاده: ص ۳۲۰). سبک شعری رایج در دروه صفوی، سبک هندی است و شاعرانی چون علی‌نقی کمره‌ای، عرفی، فیضی، فصیحی، طالب آملی، وحشی بافقی

و... متعلق به این دوره میباشند. صنایع ادبی که در سفینه نظم و نثر آمده است و بسامد بیشتری دارد به شرح ذیل میباشد.

جناس: خلعت صفوت (سفینه: ۵/ب)؛

چندانکه به سینه میزدم چنگ/ چنگ طربم نمیشود ساز (سفینه: ۴۷/الف)

تصویرآفرینی

شکفته‌رویی گل از برای مصلحتست/ وگرنه در غم بلبل چو غنچه دلتنگست (سفینه: ۱۸۱/الف)

دور فلک چنبر طبل تنش/ قوس قزح دایره گردنش (سفینه: ۲۸۵/الف)

تشبیه

آتش فتنه افروختن گیرد (سفینه: ۹۴/ب)

و در زمین دل پیغمبران (سفینه: ۱۳/الف)

تشبیه بلیغ

مرغ دل نیم‌بسمل ماست/ پروانه به شمع محفل تو (سفینه: ۱۰۰/الف)

از پرده چشم عاشقان ساز/ از بهر کمان ابروان سوز (سفینه: ۲۴/ب)

اضافه تشبیهی

از رشحات شهاب معدلتش بوستان ممالک (سفینه: ۱۶۹/الف).

چون صرصر خزان موت دررسد (سفینه: ۷/ب).

گلزار عیش از سموم هموم حرمان بی آب چندان سرشک حسرت از دیده‌ها باریده بود (سفینه: ۱۵۴/الف).

تلمیح

یوسف دل را کشش مصر قرب/ میکشد از چاه طبیعت برون (سفینه: ۵/الف)

تمام دیده شود خاک تربت یعقوب/ ز مصر جانب کنعان چو کاروان آید (سفینه: ۱۶۴/الف)

تمثیل

نرگس از جام لاله نسیم مست و مخمور بعرصه‌گاه چمن خرامید لاله را داغ حسرت بر دل ماند و گل گریبان

شکیبایی چاک زد (سفینه: ۱۶۹/ب).

مجاز

هین کز جهان علامت انصاف شد نهان/ ای دل کناره کن ز میان جهانیان (سفینه ۳۶۸/الف)

استعاره

لعل تو فریب اهل ادراک/ قد تو بلای طبع موزون (سفینه: ۴۴/الف)

تضاد

چه آب است کاتش به جان افکند/ وگر پیر نوشد جوان افکند (سفینه: ۱۷/ب)

بین که تا چه نشیب و فراز/ در پیش است/ بدین دو روز اقامت چرا شوی مغرور (سفینه: ۴۶۶/الف)

پست و بلند گیتی چون موج در گذار است/ طی میشود چو آن راه هموار گو نباشد (سفینه ۴۸۴/الف)

کنایه

پای در دامن قناعت کش طمع از مال مردمان بردار (سفینه: ۸۰/الف).

تشبیه و استعاره

کمند شوق را در کنگره کبریاپی او انداخت (سفینه: ۱۰/الف).

کمند زلف تو کانرا بود هزار شکست/ بهر شکست دلم را هزار بار شکست (سفینه: ۴۵۰/الف).

ویژگیهای فکری و محتوایی

با توجه به ساختاری که جامع سفینه نظم و نثر، تدوین نموده است. محور کلی سفینه دربردارنده مفاهیم ادبی اشعار حکمی و پندآموز و حکایت‌های اخلاقی، عرفانی است و در تمام متن و حاشیه برای تفهیم مطالب از آیات قرآن، سخنان پیامبر (ص)، کلام عارفان بزرگ، حکایات عرفانی، تاریخی، اشعار فارسی و نامه‌های دیوانی بهره گرفته شده است. اشعار و متون نثر با چیدمان خاص موضوعی و محتوایی مرتب نشده‌اند.

موضوع و محتوای فکری مطالب مندرج سفینه نظم و نثر عبارتند از:

- عشق و جنون (برگ ۲/الف)
- عشق و فدا شدن در راه معشوق (برگ ۶/الف)
- ساقینامه آرتیمانی در مناجات و سوگند (برگ ۶/ب)
- ساقینامه حکیم پرتویی در شکایت از روزگار و انتقاد از اوضاع و احوال زمانه و مردم آن و بیوفایی دنیا (برگ ۱۴۴/ب)
- ساقینامه حکیم آرتیمانی در نکوهش زاهد و محتسب و ناصح و فلک و عقل (برگ ۹/ب)
- ساقینامه مرشد بروجردی در وصف‌الحال و بٹ شکوی (برگ ۱۵۸/الف)
- عرفان و بیان اندیشه‌های اخلاقی و دینی (برگ ۲۲/ب)
- وحدت وجود در ترجیع‌بند خواجوی کرمانی (برگ ۲۷/ب)
- تبیین مفاهیم عرفانی در قالب حکایت محمود و ایاز (برگ ۱۱۳/الف)
- خودسوزی همسری وفادار پس از کشته شدن همسرش در سوز و گداز نوعی خوشانی (برگ ۱۳۰/الف)
- قضا و قدر (برگ ۱۴/ب)
- مدح امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام (برگ ۲۰۰/الف)
- وصف اصفهان (۲۳۷/ب)
- وصف گل (برگ ۲۲۸/ب)
- مدح شاهان و شاهزادگان
- مذمت دنیا و اهل آن
- بابهایی در تأمل، باب تقوی الهی، و تنبیه ارباب غفلت و ترک دنیاطلبی (برگ ۲/الف)
- مطالبی درمورد خودشناسی، خداشناسی، دنیاشناسی، و آخرت‌شناسی (برگ ۱۳/الف)
- چند نامه از خاقانی به بزرگان زمان خود. (برگ ۲۴/الف)
- لمحاتی چند درمورد اخلاق (برگ ۵۶/ب)
- حکایات پندآمیز از زبان حیوانات (برگ ۵۶/ب)
- مفاهیم عرفانی و تصوف (برگ ۱۰۴/ب)
- حکایات اخلاقی و عرفانی و مدح خدا و پیامبر (ص) و مولا علی (ع) (برگ ۱۰۶/الف)
- نامه‌های دیوانی (برگ ۱۵۱/ب)
- تعریف و وصف بهار (برگ ۱۷۰/ب)

- نامه‌ها و نوشته‌هایی به حضرت سلیم شاه (برگ ۱۷۵/الف)

- خطبه دیوان شیخ فیضی (برگ ۱۷۶/ب)

- رقعہ در سفارش محمود حَلّاق (برگ ۱۷۷/ب)

- جواهرنامه (برگ ۱۷۹/الف)

- دیباجة تحفه‌العراقین (برگ ۱۸۱/ب)

- رقعہ میرزا صادقی که به نواب خانی نوشته، عبدالحمین بن احمد جامی (برگ ۱۸۵/الف)

- رقعہ میرزا محسن نواب به شفاعت قاپوچی (برگ ۱۹۱/ب)

- دیباجة رباعیات میر مغیث (برگ ۱۹۱/ب)

- رقعہ میرزا فصیحی به نواب مستطاب (برگ ۱۹۲/ب)

- شرح احوال کوتاهی از خاقانی (برگ ۱۹۸/الف)

- نامه میرداماد به ملاعبدالله شوشتری (برگ ۱۹۹/الف)

- داستانها و حکایات (برگ ۲۰۰/ب)

- مکارم اخلاق روضه‌الصفاى محمدبن صغیر (برگ ۲۱۲/ب)

- نگارستان غفاری در سبب فوت ابونصر فاریابی (برگ ۲۱۸/ب)

- حکایت عبدالله بن مقفع (برگ ۲۲۰/ب)

- دستورالعملهای دارویی (برگ ۲۴۸/الف)

- متن بی نقطه در وصف بهار (برگ ۲۵/ب)

نتیجه‌گیری

در این مقاله پس از مقدمه‌ای در اهمیت جُنْگها و سفینه‌های خطّی، به معرفی، توصیف و تحلیل ساختاری «سفینه نظم و نثر» پرداخته شد. در ادامه شناختی از شاعران این سفینه که برخی مشهور و برخی دیگر ناشناخته هستند بدست آمد. سپس ویژگیهای ابیات نویافته این سفینه و برجستگیهای سبکی و محتوایی آن مورد مذاقه قرار گرفت. بیشتر اشعار و متون سفینه از منابع مختلفی گردآوری شده و ویژگیهای ادبی، لغوی و نحوی آن نیز تابع آن منابع است. سبک نوشتاری سفینه متفاوت است، گاهی ساده و روان و گاهی مسجع و متکلف است. همه کوشش جامع سفینه، بر گردآوری کتابی حکمی، عرفانی و پندآموز بوده است. این سفینه حاوی اشعار تازه‌یاب از شاعران پارسی‌گوی و دربردارنده نام و اشعار شاعرانی است که در هیچ اثر چاپ‌شده فارسی نام و نشانی از آنها نیست. براساس آنچه در این نوشتار آمده است، این نکته مسلم می‌گردد که امروزه یکی از منابع قابل توجه و مهم، برای هر مصححی، جُنْگها و سفینه‌های شعری است. ناسخان چنین مجموعه‌هایی با دردست داشتن نویسه‌های کهن، که بعضاً دست تطاول روزگار آنها را به غارت برده است، به نام و اشعار شاعرانی اشاره میکنند، که امروزه برای پژوهشگران قلمرو شعر و ادب فارسی نویافته و بیگانه مینماید. این امر ضرورت پژوهش و بررسی این نوشته‌های خطّی را نشان میدهد.

مشارکت نویسندگان

این مقاله از رساله دوره دکترای زبان و ادبیات فارسی مصوب در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد استخراج شده است. آقای دکتر مهرداد چترایی عزیزآبادی راهنمایی این رساله را بر عهده داشته و

طراح اصلی این مطالعه بوده‌اند. آقای یداله عابدی نهرخلجی به عنوان پژوهشگر این رساله در گردآوری داده‌ها و تنظیم متن نهایی نقش داشته‌اند. آقای دکتر قربانعلی ابراهیمی نیز با کمک به تجزیه و تحلیل داده‌ها و راهنماییهای تخصصی، نقش مشاوران این پژوهش را ایفا کردند. در نهایت تحلیل محتوای مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر سه پژوهشگر بوده است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم میدانند مراتب تشکر خود را از مسئولان آموزشی و پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد و هیئت داوران پایان نامه که نویسندگان را در انجام و ارتقاء کیفی این پژوهش یاری دادند، اعلام نمایند.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله گواهی مینمایند که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده و حاصل فعالیتهای پژوهشی تمامی نویسندگان است، و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی منافع و حامیان مالی پژوهش به عهده نویسنده مسئول است، و ایشان مسئولیت کلیه موارد ذکر شده را بر عهده میگیرند.

REFERENCE

- Amoli, T. (۱۹۷۰). General Poems of the King of Poets Taleb Amoli, edited and annotated by Shahab Taheri, Tehran: Sana'i Library.
- Azimi, M. (۲۰۰۹). anthology and White and War Articles by Iraj Afshar, Tehran: Sokhan, p. ۱۴.
- Fada'ei, G. (۲۰۰۷). Familiarity with manuscripts and written works, Tehran: Samt, p. ۲۵.
- Hassanzadeh Mir Ali, A. (۲۰۱۵). A Study of the Linguistic Characteristics of the Safavid Era, Tehran: Mehrgardan, P. ۳۲۰.
- Milli Mashhadi. (۲۰۰۵). Divan, Mohammad Ghahraman, Tehran: Amir Kabir, p. ۲۵۲.
- Mojarrad, M & Yahaghi, M. (۲۰۱۴). Analysis of the term suspension in manuscript based on the manuscripts of the Tabriz anthology and several other manuscripts, *Quarterly Journal of National Library and Information Studies Studies*. ۲۵ (۴), pp. ۷۵-۸۷.
- Safa, Z. (۱۹۸۸). History of Iranian Literature, Volume Five, Sixth edition, Tehran: Ferdows, p. ۱۰۶۲.
- Yalmeha, A. (۲۰۱۲), Anonymous anonymity in the history of Persian literature, *Journal of Mirror of Heritage*, ۱۰ (۵۰), pp. ۲۸۳-۲۶۵.

فهرست منابع فارسی

آشنایی با نسخ خطی و آثار مکتوب، فدایی، غلامرضا. (۱۳۸۶). تهران: سمت.

بررسی ویژگیهای زبانی عهد صفوی، حسن‌زاده میرعلی، عبدالله (۱۳۹۴)، تهران: مهرگردان.
تاریخ ادبیات در ایران، صفا، ذبیح‌الله. (۱۳۶۷)، جلد پنجم. چاپ ششم، تهران: فردوس.
دیوان، میلی مشهدی، (۱۳۸۳). به تصحیح محمد قهرمان، تهران: امیرکبیر.
سفینه و بیاض و جنگ مقاله‌های ایرج افشار، عظیمی، میلاد. (۱۳۸۹). تهران: سخن.
کلیات اشعار، آملی، طالب (۱۳۴۸)، به اهتمام، تصحیح و تحشیه طاهری شهاب، تهران: کتابخانه سنایی.
گمنامی بنام در تاریخ ادب فارسی، یلمه‌ها، احمدرضا، (۱۳۹۱)، آیینۀ میراث (۵۰)، ۱۰، صص ۲۸۳ تا ۲۶۵.
واکاوی اصطلاح تعلیق در نسخه‌شناسی براساس انجامة‌های نسخ خطی سفینه تبریز و چند نسخه دیگر، مجرد،
مجتبی و یاحقی، محمدجعفر (۱۳۹۳). فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات. (۴) ۲۵،
صص ۷۵-۸۷.

معرفی نویسندگان

یدالله عابدی نهر خلجی: دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.
(Email: abdydallh@gmail.com)
مهرداد چترایی عزیزآبادی: استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.
(Email: M-chatraei@iaun.ac.ir: نویسنده مسئول)
قربانعلی ابراهیمی: استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.
(Email: ghorbanali.ebrahimi333@gmail.com)

COPYRIGHTS

© ۲۰۲۱ The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY ۴.۰), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. no permission is required from the authors or the publishers.

Introducing the authors

Yadollah Abedi Nahr Khalaji: PhD Student, Department of Persian Language and Literature, Najaf Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.
(Email: abdydallh@gmail.com)
Mehrdad Chatraei Azizabadi: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Najaf Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.
(Email: M-chatraei@iaun.ac.ir : Responsible author)
Ghorban Ali Ebrahimi: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.
(Email: ghorbanali.ebrahimi333@gmail.com)